

Hajzer Gergő: A magyar társadalom története 8. lecke (30 perc)

A magánszektor változásai

A maszekok létszáma

maszek: a magánszektorban dolgozó önállók és alkalmazottak.

- 1945-49: *Az államosítások miatt folyamatosan csökken* a magánszektor terjedelme, mely az '50-es években még jobban felerősödik.
- Az 1960-as évek első felére a magánszektor **3 nagyobb foglalkozási csoportra töpörödött össze:**
  - **1. a kollektivizálásból kimaradt egyéni gazdálkodók** (150 ezer fő → 1970-re felére csökken);
  - **2. kisiparosok és kiskereskedők** (80-100ezer fő; kiskereskedők: 10-12 ezer fő);
  - **3. szellemi szabadfoglalkozásúak** (15-20 ezer fő).
- *Az 1980-as évek: jelentős változásokat hoz:* a magánszektor keresőinek száma dinamikusán emelkedni kezdett.
- *Rendszerváltás hatására* a piaci a magánvállalkozások és fejlesztések korlátai megszűnnek. A kiépülő piacgazdaság *a vállalkozások számának dinamikus növekedését* és ezáltal a gazdasági szervezet teljes átalakulását hozza magával.

Magánkisiparosok Magyarországon a második világháború után...

- ...az ipar gyakorlása *a megfelelő beiskolázás mellett széles körben elérhető volt,* egyben mobilitási lehetőség is.
- ...az önálló iparosság *komoly presztízzsel bírt.*
- ...az indulótőke előteremtése és a szakképzettség megszerzése *erős szelekciót* jelentett a magán szektorban.
- ...*jelentős a személyi és anyagi veszteség:* a műhelyek felszerelésének 60%-a pusztult el.

- ...a fentiek ellenére egészen 1948-49-ig kedvező gazdasági környezet, politikai feltételek uralkodtak:
  - Ebben az időszakban az államosítás a nagyobb cégeket érintette, a kisiparosoknak kedvezőbb versenyfeltételt teremtett
  - Kiemelt szerepük van a háború utáni rekonstrukcióban, így létszámuk folyamatos növekedik.
  - A jelentősebb pártok harcoltak a kisipar támogatásáért (pl.: a Kisgazdapárt '45-ös programjában kedvezményes hitel biztosítását ígerte). MÉG a kommunista párt politikai taktikájában is hangsúlyos volt a magántulajdon védelme (!),
- ...DE 1948 után: szorgalmazták a TSZ-be tömörülést.
  - 1949-től azonban már nem szerepelnek a kommunisták hosszú távú stratégiájában, sőt az ellenfelek közé sorolták a kisegzisztenciákat.
  - Az egyre erőszakosabb politikai nyomás hatására 1949-50-től tömegessé vált az ipar feladása (mert állami bérmunkássá válni rosszabb lett volna)

Az államosítási hullám és a magánkisipar helyzete a Rákosi-korszakban

- 1949 decemberében az államosítási hullám a kisüzemek, műhelyek tulajdonosait is elérte, sőt túllálmósítási folyamat vette kezdetét:
  - →először a 10 főnél több, majd az 1-3 alkalmazottal működőket is ellehetetlenítették
  - Termelési körülményeket nehezítették meg (nyersanyag, energiaellátás; magas adók).
  - a munkaeszközöket államosították, az eszközhányt élő erővel igyekeztek pótolni.
- A tulajdonosokat szövetkezetbe kényszerítették: a többség inkább belépett a kisipari szövetkezetbe, hogy ne legyen bérmunkás.
- A magán-és kiskereskedelmet a hatalomátvételtkor felszámolták.

- DE a „szocialista szektor” *képtelen volt a felszámolt kisiparos/kiskereskedői réteg által betöltött gazdasági és társadalmi szerep pótlására*, ami
  - állandó ellátási hiányt, ÉS
  - informális gazdaság kialakulását eredményezte.
- Átmeneti időszakot jelentett Nagy Imre miniszterelnökségi ideje, de Rákosi és a dogmatikus-sztálinista politika visszatérével a szektor dinamikus regenerálódása megszakad.

Kisipar és kiskereskedelem a Kádár-korszakban

1956. november. 4-én a Kádár-kormány nyilatkozatban szögezi le, hogy támogatja a kisipart és a kiskereskedelmet. Az '50-es évek végén elindul a **pacifikációs politika**.

- →1957.: adó és pénzügyi kedvezményekkel könnyítették a kisipari tevékenységet, **DE** ezeket a kedvezményeket fokozatosan visszavonták

ÍGY 1958-ra vége a kibontakozó magánkisipari konjunktúrának → szektor létszáma folyamatosan csökkent.

A diszkriminatív megkülönböztetések lassan oldódtak (1962-ig nem részesülhettek öregségi nyugdíjban), azonban *a Kádár-korszak konszolidációját megalapozó életszínvonal-növelő politika megkövetelte a rugalmasabb vállalkozási, szolgáltatási formákat*.

1960-'70-es évek átrendeződés: a legális magánszektorban csökken a tiszta kisárutermelő családok aránya és nő a vegyes kereskedőkből állók száma.

A '70-es években emelkedik a munkaviszony és nyugdíj mellett kisipari tevékenységet folytatók létszáma.

A tevékenységet folytatók *mindig a legalitás határán éltek és dolgoztak*. A vállalkozói kedv és a létszám erősen *függött a politikától*. Előnyösebb feltételek azoknál, ahol a kockázatvállalási hajlandóság magasabb.

1976: reformellenes fordulat → a kisiparosok száma elérte a mélypontot, majd ismét nőni kezdett az adómérséklés hatására.

Az 1970-es évek végére erős az ágazati koncentráció: közel 140 élő kisipari szakmát tartottak számon, de többnyire csak 26 fajtát gyakoroltak.

A kádári konszolidáció mellékterméke az informális gazdaság erősödése, mely az 1970-es évek végére termelői láncolatokat hoz létre. Gazdasági, politikai és adminisztratív szempontból is gyakran célszerűbb volt az engedély nélküli iparúzés.

Magánszektor az 1980-as években

Az 1980-as években alakul át a párt magánszektorral szemben érvényesített politikája.:

- az 1970-es évek végétől az állami boltokat bérbe lehetett venni;
- Határozat születik (1980) a kisipari tevékenységeket indokolatlanul gátló rendelkezések hatályon kívül helyezéséről → folyamatosan nőtt a kisiparosok száma → társadalmi átrétegződés kezdődik.
- Feloldották a létszámkorlátokat, lehetett teherfuvarozni.

Az 1980-as években alakul ki a magánkisipar és az állami ipar sajátos szimbiózisa, a kettős foglalkozási viszony:

- „nappal”: gyári munka,
- utána: maszek, melynek során felhasználták a gyárban rendelkezésre álló munkaeszközöket, nyersanyagokat stb.

Kiteljesedik az informális magángazdaság: már a magánszektor teljesíti a lakossági szolgáltatások 60%-át. A nem regisztrált gazdasági tevékenységek között a lakásépítés/felújítás a legnagyobb tétel. '80-as évek: fuvaros ágazat fejlődött a

A kvázipiaci viszonyok között a legsikeresebbek azok voltak, akik gyorsan tudtak reagálni a fogyasztói igényekre.

A rendszerváltás és a magánvállalkozások:

A magántulajdon erősödése tehát *megelőzte a rendszerváltást* – pl.: lakás spontán privatizáció: az állami vállalatok vezetői és az őket kiszolgálók kezdeményezik a vállalat részének, egészének társasággá alakulását.

A rendszerváltás elhárította az akadályokat a piacgazdaság intézményrendszerének kiépítése előtt.

ÍGY *dinamikus az új gazdasági formák jönnek létre;*

ÉS az állami szektor szerepe a gazdaságban és a foglalkoztatásban is egyaránt minimálisra csökken.

A leggyorsabban *a kis tőkével rendelkező, néhány főt foglalkoztató korlátolt felelőségű társaságok (kft-k) száma nőtt.*

Ellenőrző kérdések:

1. Kiket nevezünk maszekoknak?
2. Hogyan változott az önállók létszáma a rendszerváltást megelőzően?
3. Milyen gazdasági feltételek voltak a kisiparosok számára a második világháborút követő időszakban?
4. Mi változott a Rákosi-korszakban?
5. Mi a túlállamosítás?
6. Milyen változásokat hoz a kádári konszolidáció?
7. Mi az informális gazdaság?
8. Milyen tényezők befolyásolták az informális gazdaság erősödését?
9. Mit jelent a magánkisipar és az állami ipar szimbiózisa?
10. Milyen változásokat hozott a rendszerváltás a maszekok életében?

Kötelező és Ajánlott irodalom:

Árvay János – Vértes András (1994): *A magánszektor és a rejtett gazdaság súlya Magyarországon (1980-1992)*. Budapest: Gazdaságkutató Rt.

Kemény István (1992): A nem regisztrált gazdaság Magyarországon. In: Kemény István: *Szociológiai írások*. Szeged: Replika könyvek, pp. 219-244.

Lukács Éva (1990): Az egyéni vállalkozások fejlődése 1981-1989. *Gazdaság és Statisztika*, 1990/5, pp. 3-22.

Süveges Éva (1991): Kisvállalkozások szerepe a gazdaságban. *Gazdaság és Statisztika*, 1991/1, pp. 16-21.

Valuch Tibor (2000): Magánkisiparosok Magyarországon a második világháborút követő évtizedekben. In: Angi János – Barta János (szerk.): *Emlékkönyv L. Nagy Zsuzsa 70. születésnapjára*. Debrecen: Multiplex Media-DUP, pp. 517-534.

Valuch Tibor (2005): *Magyarországtársadalomtörténete a XX. század második felében*. Budapest: Osiris Kiadó.

Valuch Tibor (2015): *A jelenkori magyar társadalom*. Budapest: Osiris Kiadó.

Támogatás:

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. A tananyag elkészítését az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 azonosító számú, Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg.